

Ksenija Fuma

Ne svet gluhih, en svet za vse

Povzetek: V prispevku avtorica primerja razvoj sliščega in gluhega otroka. Ugotavlja, da se njun razvoj razlikuje na več področjih. Pojasnjuje, zakaj se govor gluhega otroka razlikuje od govora sliščega. Navaja raziskave, ki potrjujejo, da dosegajo gluhi slabše učne dosežke kot slišči otroci, in kateri so tisti dejavniki, ki vplivajo na akademske dosežke gluhih. Razloži razliko med integracijo in inkluzijo ter opozori na težave, s katerimi se srečuje gluhi otrok v integraciji. Svetuje, katere prilagoditve potrebuje gluhi otrok, da je lahko uspešen.

Ključne besede: gluhi otrok, naglušni otrok, integracija, inkluzija, prilagoditve.

UDK: 376.3

Strokovni prispevek

Ksenija Fuma, profesorica defektologije, Center za korekcijo sluha in govora v Portorožu.

1 Uvod

Ali ste kdaj gledali televizijo brez zvoka? Ali ste kdaj zaplesali s svojim najdražjim/-jo brez glasbe? Ali ste kdaj opazovali ljudi, ki se pogovarjajo? Ali ste razumeli, kaj se pogovarjajo? Kako ste se počutili, ko ste v študijskih letih pri pisanju izpita napeto opazovali premikanje ustnic vašega kolega, ki vam je poskušal neslišno pomagati?

Slišечи ne bomo nikoli zares razumeli, kako je, če ne moreš slišati, če je vse zgoraj našteto del tvojega vsakdanjika. Lagali bi, če bi rekli, da razumemo. Lahko pa vložimo ves svoj trud, da *poskušamo* gluhe osebe razumeti, da poskusimo »slišati« in videti skozi njihove oči in jim priskrbimo tisto, kar jim bo omogočilo *enake možnosti za uspeh*, kot jih imamo slišечи.

Takoj na začetku moram omeniti, da bom v prispevku za vse otroke z izgubo sluha (tako gluhe kot naglušne) uporabljala termin *gluh*. S tem bo besedilo preglednejše, razumljivejše, sama pa se bom izognila lomljenju jezika. Opazila sem, da ta termin uporabljajo različni avtorji, zato nimam nobene slabe vesti. Če bom menila, da je pomembno izpostaviti naglušne, bom to tudi storila. Torej, izraz *gluh* se v tem prispevku nanaša na *širok spekter izgub sluha*.

2 Razvoj sliščega in gluhega otroka

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2000) skupino otrok z izgubami sluha imenuje *gluhe* in *naglušne* otroke. Ti otroci imajo okvare, ki zajemajo uho, njegove strukture in funkcije, povezane z njim.

Naglušni otrok dovolj dobro sliši, da lahko komunicira in se izobražuje po glasovno-govorni poti. Njegovo glavno sredstvo sporazumevanja je *govor*. Pri sporazumevanju si pomaga s slušnim aparatom, z ogledovanjem z ust, z drugimi akustičnimi in psihosocialnimi prilagoditvami.

Gluhi otrok *ne sliši* zvokov in glasov iz svojega okolja, zato mu ojačanje zvo-

ka ne koristi. Gluhi otroci so si med seboj zelo različni: po *vrsti izgube* sluha, *stopnji*, času *nastanka* izgube in *kraju* okvare.

Razvoj sliščega in gluhega otroka poteka po enakih principih. Vendar pri-
nese izguba sluha s seboj posebnosti v razvoju gluhega otroka (Kesič 2002; Kuhar
1993). *Ključne razlike* so posledica izgube sluha. Verjetno ni prirojenih *razlik*,
temveč te nastanejo pozneje, kot *posledica psihosocialnega razvoja*. Razlike se
kažejo na:

- govornem,
- jezikovnem,
- miselnem,
- socialnem,
- čustvenem in
- gibalnem področju.

Poleg tega je *razvoj jezika in komunikacije* pri gluhem otroku pogosto slabši.
Potrebuje *čim zgodnejšo obravnavo* na jezikovnem, govornem in komunikacij-
skem področju.

Od področij, kjer nastajajo pri gluhem otroku in sliščem otroku razvojne
razlike, bom ob tej priložnosti primerjala njun govor in jezik ter njune intelek-
tualne sposobnosti.

2.1 Govor in jezik gluhega sta drugačna

Gluih otrok *govora ne sliši*, zato ga *ne more posnemati*. Če želimo govorjeni
jezik naučiti nekoga, ki ne sliši, ga mora najprej razumeti. Otrok, ki se rodi gluhi,
ali pa to postane zelo kmalu po rojstvu, se govorjenega jezika nauči drugače kot
njegov sliščči vrstnik. Slednji govor veliko prej razume, kot ga lahko uporablja,
zato moramo dati gluhemu otroku za to dovolj časa. Slikovito povedano, njegove
oči morajo prevzeti *nalogo oči in ušes* slišččega otroka. Prav zaradi tega potre-
buje tak otrok *več časa*; koliko časa, pa je odvisno od osebnostne strukture otroka,
podpore staršev in začetka rehabilitacije.

2.1.1 Rezultati raziskav

Ameriške raziskave so pokazale, da imajo gluhi otroci (oglušeli od rojstva),
ki se že od vsega začetka sporazumevajo z *znakovnim jezikom*, pozneje *večje*
težave pri učenju jezika slišččih (*angleščine*), ker ima znakovni jezik povsem dru-
gačna pravila oziroma zakonitosti. Zato se sedaj veliko gluhih otrok uči jezika
po *oralni metodi* (z govorom), ki temelji na angleščini (<http://www.pbs.org/wnet/soundandfury/>).

Dejstvo, da jezika ne slišijo, otežuje njihov jezikovni napredek. Prav zara-
di tega so gluhi in naglušni otroci pogosto slabše opismenjeni in imajo manj
znanja kot njihovi sliščči vrstniki.

Raziskave kažejo, da gluhi učenci *pri branju in bralnih dosežkih* za kar
nekaj let *zaostajajo* za slišččimi.

Na primer v veliki ameriški študiji, ki je zajela okoli 6500 gluhih dijakov,

ki so se šolali tako v redni šoli kot šoli za gluhe, je Holt (1993) ugotovil, da je *povprečna bralna starost sedemnajstletnega gluhega dijaka na ravni devet- in polletnega sliščega otroka*.

V Veliki Britaniji so podobno raziskavo naredili pred več kot dvajsetimi leti, ko je Conrad (1979) raziskal, da je povprečno bralno znanje vseh gluhih, ki so že *dokončali osnovno šolo*, na stopnji *devetletnega sliščega otroka* (<http://www.deafnessatbirth.org.uk/>).

Leta 1996 so opravili raziskavo, v kateri so primerjali pismenost gluhih in sliščih otrok. Pri raziskavi je sodelovalo 926 gluhih dijakov, starih med sedemnajst in osemnajst let, in enako število sliščih četrtošolcev. Rezultati skupin so bili približno enaki! To pomeni, da je *sedemnajst-* oziroma *osemnajstletni gluhi dijak opismenjen* na ravni *četrtega razreda*, ki jo obiskujejo slišči otroci. Ti rezultati izražajo le jezikovne sposobnosti in znanje, ne pa ravni inteligentnosti (<http://www.pbs.org/wnet/soundandfury/>).

Kljub tako obsežnim raziskavam, ki navajajo slabšo pismenost gluhih, obstajata dve različni študiji, narejeni na malem vzorcu, ki poročata o *podobnih bralnih dosežkih* gluhih in sliščih vrstnikov.

Raziskavo v Ameriki sta opravila Geers in Moog (1989), v Veliki Britaniji pa Lewis (1996). Zakaj sta se ti skupini gluhih odrezali bolje, ni povsem jasno. Obe raziskavi sta zajeli učence, ki so se šolali po *oralni metodi*. Statistično pomembna faktorja sta bila socioekonomski status in otrokova inteligentnost. Mogoče je, da so se ti gluhi učenci pri bralnih testih bolje odrezali zaradi višjih inteligentnih sposobnosti, pa tudi zato, ker so prihajali iz boljših socialno-ekonomskih okolij (<http://www.deafnessatbirth.org.uk/>).

Gluhi morajo razviti tekoče jezikovne zmožnosti na nivoju, ki ustrezajo njihovi starosti, le tako bodo lahko izkoristili svoje potenciale in razumeli svet okoli njih ter nanj vplivali.

Znano je, da so nekateri gluhi učenci dosegli visoke akademske dosežke na vseh stopnjah šolanja, tudi na univerzi.

2.2 Intelektualne sposobnosti gluhega

Gluhi se v kognitivnih in intelektualnih sposobnosti ne razlikujejo od sliščih vrstnikov. Njihovo mišljenje je podobno, le da se pri gluhih nekateri procesi pojavijo nekoliko pozneje (Kuhar 1993), tako se tudi jezik razvije počasneje. Mišljenje sliščih otrok se razvija pod vplivom celotne sensorike, pri gluhih pa povsem pod vplivom vida ali tipa.

S testi in normami, ki so prirejene za gluhe, so dokazali, da so gluhi v svojih intelektualnih sposobnostih zelo različni. Tako najdemo zelo inteligentne, pa tudi te z motnjo v duševnem razvoju. Ravno tako so potrdili, da ni neposredne povezave med gluhoto in inteligentnostjo, torej *gluhota ne vpliva na nižje intelektualno delovanje* ljudi.

Kaj pa abstraktno mišljenje gluhih? Kuhar (1993) trdi, da so sposobni *abstraktnega mišljenja*, saj so nekateri gluhi in naglušni učenci dobri ali celo vrhunski matematiki.

Raziskava, ki jo je Wood (Wood et al. 1986) opravil v Veliki Britaniji, ne podpira Kuharjeve trditve. Wood je ugotovil, da imajo gluhi podoben zaostanek kot pri branju tudi pri matematiki. Študija je zajela več kot 1000 učencev, ki so dokončali osnovno šolanje, med njimi 540 gluhih. Wood in njegovi sodelavci so ugotovili, da je bila povprečna matematična starost slišecih *15,5 leta* in *12,3 leta* za gluhe učence (<http://www.deafnessatbirth.org.uk>).

Ugotavljamo, da imajo slišeci in gluhi otroci *podobne* spominske sposobnosti, vendar si gluhi lažje zapomnijo *geometrijske oblike* kot števila. Pri besedah pa si lažje zapomnijo tiste, ki imajo *ekvivalente* v znakovnem jeziku. Težko si zapomnijo *težje besede* in *težje zaporedje* besed, slabše razumejo nadrejene, *abstraktne pojme*. Nekateri gluhi ostajajo na konkretnem nivoju (Filipčič 1994).

Dulčić (2002) navaja rezultate raziskav (Freeman, Malkin in Hastings 1975), ki so pokazale *razlike* v pozornosti, spominu in inteligentnosti gluhih in slišecih otrok.

Te razlike se manjšajo vzporedno s trajanjem rehabilitacije in glede na razvitost govora.

2.2.1 Učni in šolski dosežki gluhega

Žalostno dejstvo je, da kljub normalnim intelektualnim sposobnostim gluhi otroci ne dosegajo temu primernih učnih rezultatov. Njihovi učni in šolski *dosežki* so namreč bistveno *slabši od pričakovanih*. V povprečju so *manj izobraženi* kot slišeci in se tako zaposlujejo na *manj zahtevnih delovnih mestih*.

Svet, v katerem živimo, je narejen in oblikovan za tiste, ki se dobro govorno izražajo. Gluhi veliko takih zahtev ne zmorejo, saj to ne uspe niti tistim, ki se slabše govorno izražajo ali pa so iz tujega jezikovnega okolja.

2.2.2 Faktorji, ki vplivajo na akademske dosežke gluhih

Mnogi strokovnjaki raziskujejo, *zakaj so nekateri gluhi boljši od drugih*. Doslej je ameriškim strokovnjakom (<http://www.deafnessatbirth.org.uk>) uspelo pojasniti le 20 odstotkov variance, ki pojasnjuje statistično pomembne faktorje, ki vplivajo na akademske dosežke posameznega gluhega učenca.

Raziskava je pokazala, da so statistično pomembni faktorji:

- družinski socialno-ekonomski status;
- ali ima otrok še kakšno motnjo poleg gluhotе;
- starost, ko se je gluhotа pojavila;
- ali je angleščina tisti jezik, ki ga govorijo doma;
- slušni status staršev;
- narodnost (rasna pripadnost) družine: kjer so raziskovali ta faktor, se je vedno znova pokazalo, da gluhi otroci belih staršev dosegajo boljše akademske dosežke kot gluhi otroci iz družin drugih ras;
- pričakovanja staršev;
- kako starši sprejemajo gluhega otroka.

- Faktorja, ki nista statistično pomembna, sta:
- otrokov spol,
 - edukacijsko okolje.
- Faktorji, ki še niso raziskani, ali pa njihov vpliv še ni dokazan, so:
- stopnja izgube sluha: zdi se, da le-ta na akademske dosežke ne vpliva toliko, kot smo pričakovali, vsekakor pa močno vpliva na razvoj govora;
 - otrokova inteligentnost;
 - ali ima otrok kohlearni implant;
 - starost, ko je bila gluhota diagnosticirana;
 - količina in vrsta pomoči v predšolskem obdobju;
 - tip jezika in komunikacije.

3 Vključevanje gluhih otrok v redne oblike izobraževanja

Ko govorimo o vključevanju otrok s posebnimi potrebami v redne oblike izobraževanja, uporabljamo izraza integracija in inkluzija.

Integracija pomeni, da je otrok s posebnimi potrebami *vključen v redno šolo*. *Otroka se v ta namen posebej pripravi, da se lahko vključi*. Bistvo integracije zelo dobro označuje angleški izraz »*to fit in*«, ki pomeni, da se otrok vključi v novo okolje.

Gluhi otrok se mora v šoli za gluhe ali v predšoli posebej izkazati, izstopati v svojih učnih dosežkih ali socialnih spretnostih, da ga strokovni delavci predlagajo za šolanje v redni šoli med slišječimi vrstniki. Že pred odhodom v integracijo mora doseči socialno zrelost. Ves proces integracije je tesno povezan s šolo oziroma centrom za gluhe. Težava integracije je, da gre pri njej pravzaprav samo za *zamenjavo* okolja z velikim, še neprilagojenim socialnim okoljem.

Inkluzija je *prilagoditev šolskega okolja*, ki vsem učencem omogoča, da so uspešni. Maksimira rast posameznika, pri tem pa krepi pomen skupnosti.

Vsi učenci šole, ne glede na svoje šibkosti ali močne strani, na katerem koli področju, so člani šolske skupnosti. *Vključeni so v vse dejavnosti*, ki se dogajajo med poukom in med odmori. Gluhi otrok pripada skupnosti slišječih in sodeluje z njo. Ne prilagajamo ga večini v razredu, ampak dopuščamo, da *ostane tak kot je*, z vsemi svojimi posebnostmi – *prilagajamo mu načine dela*, da se lahko izkaže.

V inkluziji gluhih gluhemu otroku omogočimo, da se lahko *druži* tudi z *drugimi gluhihimi otroki*. S tem raste njegov pozitiven občutek lastne vrednosti, pa tudi samozavest (<http://vs.eun.org>).

Beseda integracija torej predpostavlja in poudarja priprave in prilagajanje (integriranje) otroka na (v) okolje, beseda inkluzija pa priprave in prilagajanje okolja na otroka.

Trdim, da pri nas o inkluziji gluhih še ne moremo govoriti. Na to nas opozarja več dejavnikov, ki jim doslej še nismo uspeli zadostiti. Zares pa si prizadevamo za to.

Z integracijo/inkluzijo želimo *čim bolj izenačiti razvoj* gluhih in slišječih otrok, saj izhajamo s predpostavke, da imajo gluhi enake razvojne potenciale in

potrebe kot slišечи. Tega ne moremo reči za področje verbalne komunikacije, ki je posledica slušne izgube.

Preden gluhega otroka vključimo, presodimo, kaj je zanj bolje: to, da ostane doma, v krogu družine in je izpostavljen raznim pritiskom, ki mu jemljejo samozavest, ali to, da je v okolju med sebi enakimi, s tem da je v krogu družine le ob koncu tedna. Če presodimo, da bo gluhemu otroku integracija res omogočila ustrezen intelektualni, socialni in emocionalni razvoj, se zanjo tudi odločimo.

Posebno pozornost namenimo otrokovim *močnim področjem*. Prepogosto se usmerimo na otrokove težave, na njegova močna področja pa pozabimo. Le-ta moramo spodbujati, saj bo z njimi poskušal kompenzirati svojo izgubo sluha. Naš cilj je, da otrok pri vključitvi *ohrani* svojo *identiteto* in se *nauči živeti z gluho-to*, zato ne smemo negirati njegove slušne izgube.

Integracija je proces, neprenehni razvoj in stalno spreminjanje. Ne bo potekala brez problemov. Toda poleg padcev bodo tudi vzponi, ki nas bodo opozarjali, da delamo dobro in smo na pravi poti. Večina otrok v času šolanja naleti na težave, gluhi otrok pri tem ni nobena izjema. S tem ko se sooči s težavo in jo reši, pridobi pomembno izkušnjo, iz katere se nekaj nauči. Integracija je pravzaprav *sredstvo za učenje* v zgodnjih letih življenja. Tako se gluhi otrok že zgodaj nauči, kako naj reši težave, s katerimi se bo srečeval vse življenje. Navsezadnje so gluhi del sliščevega sveta. To je pomembna prednost integracije.

Kako uspešna bo integracija gluhega otroka, je odvisno od tega:

- katero stopnjo in vrsto izgube sluha ima;
- kakšne so otrokove zmožnosti, da uporabi ostanke sluha;
- kateri je otrokov najljubši način komuniciranja in če se le-ta uporablja v integriranem okolju;
- kakšen je otrokov psihofizični status;
- kakšne so otrokove intelektualne in druge sposobnosti ter spretnosti;
- koliko podpore otroku dajejo starši;
- koliko gluhih otrok, podobno starih, kot je integrirani otrok, je še na šoli, in s katerimi se bo lahko družil;
- kako je organizirana strokovna pomoč; ali ima šola usposobljene strokovnjake za gluhe;
- ali je v integriranem okolju zaposlena vsaj ena oseba z izgubo sluha, ki bi bila lahko otroku za model (zgled);
- ali je redna šola pripravljena, da sprejme gluhega učenca in mu omogoča ustrezne pogoje dela in oblike pomoči; torej, ali bodo otroku omogočili, da mu kdo dela zapiske, da mu pomaga tolmač, da uporablja telekomunikacijske naprave za gluhe, slušni aparat ipd.;
- kako ustrezen je individualizirani program za gluhega otroka; ta mora poskrbeti za otrokove komunikacijske potrebe, za jezikovne, izobrazbene, socialne, emocionalne in druge potrebe, ki vključujejo možnosti za igro in komunikacijo z vrstniki.

Če se med gluhim otrokom, vrstniki, učitelji in drugimi delavci na šoli ne razvije *ustrezna komunikacija*, skupina *izloči* gluhega otroka ali pa se izloči sam. Tega ne smemo dopustiti.

Zavedati se moramo, da večina gluhih težko *odgleduje* oziroma bere z ustnic, čeprav se tega dolgo uči. Kako uspešen bo pri tem naš učenec, ni odvisno samo od njegovih intelektualnih sposobnosti, temveč tudi od svetlobe, očesnega stika, jasne izgovarjave in hitrosti našega govorjenja. Še tako dober odgledovalec lahko z ust prebere le od 65 do 75 odstotkov vsebine (Jevšnik 2004). Poleg tega da ima gluhi otrok težave z odgledovanjem, ima težave tudi z razumljivostjo svojega govora, ne glede na ves trud, ki ga pri tem vlaga s surdopedagogi in starši. Glasovni govor gluhega je po formalni strani največkrat slabo razumljiv, jezikovni pa reven, slovarsko in slovnično pomanjkljiv, skratka nizkokomunikativen (Podboršek 1990). Opomniti moram, da v večini integriramo naglušne učence, ki si lahko pri komunikaciji pomagajo z ostanki sluha, tako so lahko težave z odgledovanjem in nerazumljivim govorom manjše, kot sem jih poudarila.

Pozoren učitelj hitro začuti stisko, ko spozna, da je neuspešen pri navezovanju stika z gluhim učencem. Stisko na drugi strani doživlja tudi otrok. Če je otrok gluhi, in ne naglušen, se lahko nesporazumom izognemo, če mu priskrbimo *tolmača* za znakovni jezik (dober predlog, ki ga je pri nas težko uresničiti), vendar tako *komunikacija ni neposredna*. Zato je boljše, če se za to usposobi kar učitelj sam. Učenje znakovnega jezika zna biti povrh še zelo zabavno. Ne boste obžalovali!

Zelo koristno je, če zna na šoli vsaj nekdo z otrokom komunicirati v znakovnem jeziku. Ker nima stikov z gluхими vrstniki in gluhim okoljem, tako nima nikogar, ki bi ga zares razumel. Spet, poznavanje kretenj ni potrebno, kadar vključujemo naglušnega otroka, ki komunicira z govorom.

Menim, da pa bi vendar bilo treba učitelje in učence, ki bodo sprejeli ali gluhega ali naglušnega učenca medse, nanj dobro pripraviti. Opozoriti bi jih morali na vsakdanje stvari, ki bodo vsem skupaj omogočile lepše sobivanje, in jim razložiti gluhotu in njene posledice. Pri tem jim lahko bistveno pomagajo strokovni delavci iz šol oz. centrov, ki dajejo mobilno pomoč otroku.

4 Tudi gluhi učenec je lahko uspešen

Gluhi učenec mora najprej začutiti, da so učitelji, sošolci in starši sošolcev *sprejeli* njega in njegovo gluhotu. Povratno informacijo doživlja kot uspeh ali neuspeh pri navezovanju stikov s slišječimi ljudmi. Če ga okolje sprejema in ga spodbuja h komuniciranju, je motiviran za nadaljnje navezovanje stikov. In nasprotno, če te podpore nima, mu poguma za navezovanje stikov hitro zmanjka. Zato so odzivi okolja nanj tako zelo pomembni. Šele ko čuti sprejetost, mu poskušamo omogočiti še vse druge prilagoditve.

Če gluhega otroka samo posadimo v šolske klopi redne osnovne šole in ga tam pustimo brez kakršne koli pomoči, smo naredili veliko škode.

To me spominja na izkušnjo, ko so nas še majhne vrgli v bazen ali morje in nam poskušali dopovedati, da ne bomo potonili, če bomo takoj začeli divje kriliti z rokami. Čeprav smo pri tem nekajkrat potonili, se nam je na koncu le uspelo obdržati na površju. Vendar pa stresa, ki smo ga pri tem doživeli, nismo mogli kar takoj pozabiti.

Menim, da je ta pristop »splavaj ali potoni« v procesu vključevanja zelo napačen in graje vreden, ker imamo opravka z otrokom, ki ima čustva. Zasluži si pomoč in vso podporo, ki mu jo lahko ponudimo, ker se bo le tako obdržal na gladini.

Po zakonodaji mu pripada *individualizirani program*, ki mu, upoštevajoč njegovo stopnjo izgube sluha, omogoča različne prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja. Zajemati mora tudi otrokove komunikacijske, lingvistične, socialne in čustvene potrebe. Otrok dobi tudi dodatno strokovno pomoč, če jo potrebuje. Naše redne šole žal na šoli nimajo strokovnjaka, ki zna komunicirati z gluhih na njemu najlažji in najljubši način – s kretanjem. Poudariti moram, da to velja le, kadar vključujemo otroka z najtežjo izgubo sluha.

Prilagoditve, ki gluhemu otroku omogočajo uspeh, sem povzela po Navodilih za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo (2003). Gluhi otrok potrebuje:

4.1 Prilagoditve prostora

Naglušni učenec posluša s pomočjo slušnega aparata. Z njim sliši drugače, kot slišimo mi. Dobro sliši, če koristen zvok presega hrup za 15 do 20 dB. Če ni frekvenčno optimalen, govor ne izstopi iz akustičnega ozadja. Zato moramo biti pozorni na izbiro akustično ustreznih učilnic, v katerih se bo otrok učil. Akustične razmere lahko izboljšajo tudi sodobne tehnične rešitve.

Učenca namestimo v prvo ali drugo klop srednje vrste ali v sredino polkroga. Tako ima z nami stalen in neposreden stik, ker nas mora večino časa videti v obraz. Zaželeno je tudi, da sedi skupaj z učno uspešnim učencem, ki mu je pripravljen priskočiti na pomoč, če je treba.

Nekajkrat na teden ga obiše surdopedagog ali logoped, zato potrebuje tudi ustrezen prostor za individualno strokovno obravnavo.

4.2 Raznovrstne didaktične pripomočke in opremo

Gluhi učenec si ne more sam (ali težko) zapisovati snovi, zato mu moramo pri tem pomagati mi. Priskrbimo mu čim več razumljivega pisnega gradiva. To so npr. miselni vzorci, ključne besede, kratki povzetki z znanimi besedami. Če je gradivo obsežnejše, ga razčlenimo na manjše vsebinsko smiselne enote.

Pouk naredimo nazornejši in razumljivejši, če uporabimo čim več didaktičnih pripomočkov in učil (grafoskop, video filmi, diaproyektor, računalnik). Skušajmo zaposliti čim več učenčevih čutov (multisenzorno učenje), da dobi jasno podobo o snovi. Zavedati se moramo, da mora gluhi učenec besedo »slišati« najmanj 10.000-krat, da jo lahko vsebinsko razume in korektno uporablja. Pri tem ne moremo računati na otrokove izkušnje iz okolja, ker so le-te skromne, ali jih sploh ni. Besedo bo reproduciral in razumel le, če jo bo pogosto srečeval v optimalni učni situaciji.

4.3 Dobre odnose in razumevanje s strokovni delavci

4.3.1 Z učiteljem

Učitelji pomembno vplivamo na otroka, tako kot tudi on pomembno vpliva na nas. Nismo samo mi tisti, ki vodimo in usmerjamo učenca, ampak tudi on vodi in usmerja nas.

Vzdrževanje našega dobrega in zaupnega odnosa z gluhim učencem je zelo pomembno, če želimo, da bo gluhi otrok enakopraven član razreda. To razmerje med učiteljem in učencem se včasih podcenjuje, vendar se ne bi smelo. Namreč, učitelji preživimo z otrokom v učnem procesu največ časa. Pomembno je, da spoštujemo identiteto gluhega, da mu priznamo gluhoto kot njegovo posebnost in s tem tudi njegov jezik. Gluhi ima pravico biti gluhi. Zato pri organizaciji in izvajanju pouka upoštevajmo prilagoditve, ki bodo učencu zagotavljale optimalne pogoje za učenje in napredovanje. Pozorno spremljajmo otrokovo delo, njegove potrebe in dosežke.

4.3.2 Z izvajalcem dodatne strokovne pomoči

To je strokovni delavec, ki je otroku določen z odločbo o usmeritvi. Praviloma je to defektolog smeri surdo – logo. Dolžnost oziroma odgovornost šole je, da gluhemu učencu to pomoč tudi zagotovi.

Surdopedagog omogoča pomoč in svetuje. Ni pa odgovoren za otrokov razvoj in vzgojo. Za to je odgovorna šola in otrokovi starši. Surdopedagog ali logoped mora otroku dajati podporo redno in res v obliki pomoči. Vse prepogosto se od njega pričakuje, da z njim dela učno snov, kar ne bi smela postati stalnica. Njegovo delo pa se ne vrtilo okoli učenca, temveč okoli vseh, ki imajo opravka z otrokom. Učiteljem predstavi otrokove težave, njegova močna in šibka področja, jim svetuje, kako naj delajo z njim in kako naj ga poučujejo, da bo tudi on uspešen. Ključ do uspešne integracije je v dobrem *timskem delu*, kjer smo vsi skupaj na istem bregu, ne pa na nasprotnih bregovih.

Menim, da imamo v segregiranih centrih zelo dobre pogoje, da se zares posvetimo posameznemu učencu in mu omogočimo čim več prilagoditev in čim večjo uspešnost. Vzpostavimo zaupen in prijateljski odnos. Otrok ve, da smo ves čas »tam«, njemu na voljo, in da mu bomo takoj, ko se pojavijo težave, pomagali.

V integraciji se gluhi otrok in mobilni surdopedagog žal vidita le nekajkrat na teden, zato ne moreta ustvariti tako pristnega odnosa. Pa tudi, če jima to uspe, mobilni delavec ne more bistveno vplivati na dogajanje in prilagajanje otroku v tisti šoli, saj je zunanji delavec.

4.3.3 S svetovalnim delavcem

Svetovalni delavec nudi gluhemu učencu konkretno strokovno pomoč v skladu z individualiziranim program, kot tudi svetovanje oz. posvetovanje v osebnih stiskah učenca. Usklajuje delo strokovnih sodelavcev in sodeluje s starši.

4.3.4 Z ravnateljem

Odnos, ki ga ravnatelj vzpostavi z vključenim gluhih otrokom, močno vpliva na klimo na šoli in na odnos, ki ga bo imelo strokovno in drugo osebje ter učenci do tega učenca. Njegova naloga je, da poskrbi za ustrezne materialne in kadrovske pogoje in da imenuje strokovno skupino za izdelavo in spremljanje individualiziranega programa za gluhega učenca.

4.4 Časovne prilagoditve

Gluih učenci počasneje in teže sprejemajo in predvsem predelujejo dobljene informacije. Zato potrebujejo več časa pri sprejemanju nove učne snovi. Časovne prilagoditve potrebujejo tudi pri utrjevanju in preverjanju znanja. Razlago jim moramo ponoviti na različne načine in sproti preverjati, kako so jo razumeli. Dodatno in sprotno razlaganje in preverjanje pa koristi tudi drugimi otrokom.

4.5 Prilagoditve pri poučevanju in učenju

Gluih učenec lahko »presliši« ali »spregleda« kakšen pomemben učiteljev komentar k snovi, ker ga je na primer učitelj izrekel, ko je bil obrnjen k tabli ali ko je hodil po razredu, s tem pa ni bil neposredno obrnjen k učencu, da bi mu le-ta lahko bral z ustnic. Zato bodimo ves čas obrnjeni proti njemu. Govorimo jasno in razločno, z normalnim ritmom, tempom in normalno glasnostjo. Med govorom se ne premikajmo po učilnici. Ne zakrivajmo si ust. Poskrbimo, da bo naš obraz primerno osvetljen, saj bo učenec le tako jasno videl, kaj govorimo. Podobno velja za ustno komunikacijo med učenci, ki je sestavni del pouka.

Snovi ne podajajmo samo frontalno, temveč jo dopolnimo z različnim didaktičnim materialom, miselnimi vzorci, zapisi ključnih besed, s kratkimi povzetki, demonstracijami, eksperimenti, ekskurzijami ipd. Informacije, ki jih dajemo, morajo biti jasne, kratke, enoznačne. Ne preskakujmo z ene teme na drugo, če pa to že storimo, na to opozorimo gluhega učenca.

Občasno se odločimo tudi za projektno delo in delo v manjših skupinah (dvojice, trojice) ter medpredmetne povezave.

Levec (1993) navaja, da starši gluhih otrok opažajo, da se učitelji na rednih šolah trudijo po svojih najboljših močeh in dodatno delajo z gluhihimi učenci. Kljub temu se porajajo manjši, vsakodnevni problemi, med katere spadajo slabi zapiski otrok v zvezkih, dejstvo, da se morajo zaradi pomanjkanja besednega zaklada marsikatero snov naučiti na pamet, da niso pozorni na navodila, kaj morajo naslednji dan prinesiti v šolo, kdaj imajo športni dan ipd.

Še nekaj priporočil učiteljem:

- Ko želimo, da nas učenec zanesljivo posluša, pritegnimo njegovo pozornost in se obrnimo k njemu.
- Kombinirajmo ustna in pisna navodila. Razumevanje preverjajmo sproti.
- Poslušanje s slušnim aparatom je utrudljivo, zato načrtujmo govorno zahtevne vsebine v prvih urah pouka.

- Pravočasno se seznanimo z osnovami delovanja otrokovega slušnega pomagala (individualni slušni aparat, polžev vsadek, vibrator ...), ki mora brezhibno delovati.
- Obravnavane teme povežimo z učenčevimi življenjskimi izkušnjami.
- Sprašujmo in spremljajmo neverbalne in manipulativne odzive učenca. Spodbujajmo njegovo dejavnost in sodelovanje pri pouku.
- Pri podajanju snovi uporabljajmo različne oblike in metode dela (individualno, v majhnih skupinah, v dvojicah, v trojicah, ekskurzije, demonstracije, eksperiment, projektno delo, integrirani pouk).
- Učencu pomagajmo pri organizaciji zapiskov, učnih pripomočkov in zapiskov za starše.
- Pouk glasbe mora upoštevati učenčeve slušne in govorne sposobnosti. Učne vsebine prilagajata mobilni pedagog in učitelj glasbe.
- Pri športni vzgoji morajo veljati posebni varnostni ukrepi, ki otroka in njegovo slušno pomagalo zaščitijo. Posebno pozornost posvetimo plavanju, smučanju in igram z žogo. Najboljše je, da slušna pomagala pri urah športne vzgoje shranimo in se tako izognemo poškodbam le-teh in poškodbam glave.

4.6 Prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja

V procesu ocenjevanja znanja se moramo prepričati, da nas gluhi učenec razume in ve, kaj od njega pričakujemo. Prav je, da mu za preverjanje in ocenjevanje omogočimo daljši čas, če le moremo, do 50 odstotkov. Pri preverjanju in ocenjevanju učenčevega znanja bodimo pozorni na že vsa doslej omenjena priporočila oziroma nasvete.

- Govorimo mu na razdalji do enega metra, tako bo s slušnim aparatom dovolj dobro slišal. Čeprav nas otrok sliši tudi na večji razdalji, mu z bližino omogočimo boljše razumevanje. To je posebno pomembno v bolj hrupnem okolju.
- Ocenjujmo ga v čim mirnejšem okolju.
- Poslušanje s slušnim aparatom je utrudljivo, zato ga sprašujmo v prvih učnih urah.
- Če nas učenec ne razume, neznano besedo nadomestimo z lažjo besedo (sopomenko). Znova preverimo, ali nas je razumel.
- Za ocenjevanje gluhega učenca moramo predvideti dalj časa, kot ga namenimo slišočemu učencu. Izogibajmo se spraševanju, kadar smo v časovni stiski ali je v razredu slaba klima.
- Za ocenjevanje znanja uporabimo način, s katerim se učenec najlažje izraža.

5 Sklep

Gluhi učenci so lahko v integraciji ravno tako uspešni kot slišечи. Za uspeh potrebujejo našo pomoč in različne prilagoditve pri pouku in ocenjevanju.

Poznam nekaj primerov uspešne integracije sedaj že odraslih srednješolk,

ki v krogu slišočih odlično napredujejo in se tako tudi počutijo. Na drugi strani pa je nekaj takih, ki v integraciji niso uspešni. Želim si, da bi bilo drugače, kajti *svet je inkluzivna skupnost*. Za vse otroke je zelo pomembno, da imajo možnost, da se učijo in rastejo v skupnosti, ki predstavlja svet, v katerem bodo živeli, ko bodo končali srednjo šolo.

»Gluhi otroci imajo ravno takšne pravice, kot jih imajo slišoč otroci (<http://www.deafeducation.org.uk/>):

- pravico, da slišijo,
- pravico do govornega jezika,
- pravico, da se opismenijo,
- pravico do družinskega življenja,
- pravico, da se učijo in uspejo,
- pravico do samostojnosti,
- pravico do ustreznega vzgojno-izobraževalnega programa,
- pravico do ustrezno usposobljenih učiteljev.«

Dajmo jim to!

Literatura

- Černeka, T. (2003). Nebesedno sporazumevanje integriranih gluhih in naglušnih otrok v funkciji socializacije. Diplomsko delo. Koper: Pedagoška fakulteta.
- Dulčić, A. in Kondić, L. (2002). Djeca oštećena sluha. Priručnik za roditelje i udomitelje. Zagreb: Alinea.
- Filipčič, T. (1994). Psihični razvoj govorno motenega otroka. V: Spoznajmo slušno motenega otroka. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, str. 25–37.
- Jevšnik, B. (2004). Stališča učiteljev do integracije gluhih in naglušnih otrok v osnovno šolo. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kesič, K. (2002). Samopodoba otrok in mladostnikov z motnjo sluha. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Košir, S. (1993). Neverbalna komunikacija slušno motenih in njena pričakovanja. O položaju gluhih in naglušnih v Sloveniji. Ljubljana: PZI – DAN.
- Košir, S. et al. (1999). Sluh, naglušnost in gluhost. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih.
- Kuhar, D. (1993). Pogovori s starši gluhih in naglušnih otrok. Ljubljana: PZI – DAN.
- Levec, A. (1993). Svetle in temne strani integracije. O položaju gluhih in naglušnih v Sloveniji. Ljubljana: PZI – DAN.
- Levec, A. (2002). Če je v razredu gluhi ali naglušen učenec. Ljubljana: Zavod za gluhe in naglušne.
- Navodila za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo (2003). Ljubljana. http://www.zrss.si/doc/PP_prilagojeno_izvajanje_programa_OS_maj.doc
- Podboršek, L. (1990). Uvajanje znakovnega jezika v vzgojo, izobraževanje in usposabljanje slušno prizadetih. Ljubljana: ZUSGP.

- Podboršek, L. (1993). Znakovni jezik v procesu usposabljanja. O položaju gluhih in naglušnih v Sloveniji. Ljubljana: PZI – DAN.
- Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 54/03, 93/04).
- Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. (Ur. l. RS 18/77).
- Roblek, N. (2004). Integracija gluhih in naglušnih otrok v redno izobraževanje. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Tomc, P. (1992). Nekatere osebnostne značilnosti gluhih otrok. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. (Ur. l. RS, št. 54/00).
- <http://www.deafeducation.org.uk/>
- <http://www.deafnessatbirth.org.uk/>
- <http://www.dinf.ne.jp/doc/english/asia/resource/apdrj/z13jo0400/z13jo0409.html>
- <http://www.eenet.org.uk/deaf/>
- <http://www.eenet.org.uk/deaf/>
- <http://www.ericdigests.org/>

FUMA Ksenija

NOT A WORLD OF THE DEAF, ONE WORLD FOR ALL

Abstract: The author compares the development of a child who can hear and one who cannot. She finds that their development differs in several areas. She explains why the speech of a deaf child differs from the speech of a child who can hear. She mentions researches confirming that the deaf achieve poorer school results than those who can hear, and lists the main factors influencing the school achievements of the deaf. She explains the difference between integration and inclusion, and draws attention to the difficulties faced by a deaf child in integration. She advises the adjustments a deaf child needs in order to be successful.

Keywords: deaf child, child with impaired hearing, integration, inclusion, adjustments.